

A muravidéki „boldog ember”

Göncz László:
Olvadó jégcsapok

Történelmi regény... A Mura-vidékről. Az ott élő maroknyi magyarságról. Göncz László, a sokoldalúságáról ismert történész, prózaíró műve. Az 1919-től a hetvenes évekig terjedő időszakot fogja át, még-hozzá kevésbé publikus szemszögből mutatva be a viharos, huszadik századi korszak ezen időszakát. A legkisebb kisebbség sorsa tárul fel itt, sok-sok olyan epizódot bontva ki, amelyek elsikkadtak a nagy horderejű események közepette. Amelyeknek a történelemben ma már igen - éppen a szerző alapvető kutatásai nyomán - , az irodalomban azonban nincs nyoma. A főhős, Kiss László - egyszerű parasztember - egy Lendva környéki kis faluban látja meg a napvilágot. In medias res kezdődik a regény, a főhóst, Németh Andrást, falubeli barátját és társait az első világháború olasz frontján ismerjük meg, ők, a közlegények már nem, csak a felső vezetés félrevezető híreitől elkábult tisztok hisznek még a győzelemben. Kiss László az az ember, akit természetes, vele született intelligenciája, józan gondolkodása, erkölcsi tisztánlátása magasan környezete fölé emel. Ez segíti ki a legszorultabb helyzetekből, ez a tartás ad erőt neki a „visszafelé vándorlás kálváriáján”, amikor is a már elveszett szülőföld felé keresi az utat. Budapestről, a kőbányai gyári ideiglenes szállásról, a kitérőkkel megtett vasúti kalandozás során, s végül a Lenti határában meglett zöldhatár átkelőn átszökve a váglyott szülői ház, porta eléréséig. Először is - neki is, mint annyi más sorstársának - fel kell dolgoznia azt, hogy Trianon után a határ túlfelére kerültek, elszakadtak az anyaországtól. És tapasztalnia kellett a szerbhorvát-szlovén királyság kirekesztő és betelepítő politikáját... Szerencséjére hozzá

illő asszonyt, feleséget talál, aki öt gyermeket szül neki, s bár nehezen, azért tisztelen megélnék. S kibontakozik előttünk a világtól elzárt települések élete, a mindennapi küszködés, az asszimiláció kényszere, az iskolarendszer képmutató volta, amelyben sorra felszámolják a magyar iskolákat. Lehet-e ellenállni, lehet-e arról ábrándozni, hogy egyszer megtörténik a visszacsatolás...? Egyetlen ember, a faluból elűzött plébános jár vissza „kísértet” formájában, hogy a sanyargatott magyarokban tartsa a lelket, a reményt. A regény egyik legélvezetesebben megírt epizódja ez. Előbb Vendel bácsi kísértet története terjed el a faluban, s aztán Kiss László is találkozik vele. S bár kisfia súlyos betegsége és halála társul a különös kalandhoz, élete végéig őrzi a titkot: a temetőben eltűnő tiszteletes látogatásáról. S bár a különös találkozás Kiss László gazdával tragikusra fordul, hiszen a csendőrök őt kapják el és fogják vallatóra, nem árulja el a „magyar kísértetet”, s ezért hatóság emberei gumibottal verik, hogy jobb belátásra bírják, de semmire sem mennek. Jellemző epizód ez, mit kellett elviselnie az ott maradt kisebbségieknek, mennyi önkényt és megaláztatást. De képet kapunk a szlovén telepések és magyarok érintkezéséről, ismerkedéséről is - s a telepések közt van Miha, akinek frissen tanult, tört magyar beszéde, ismerkedési, közeledési szándéka jelzi, hogy nem csupán a gyűlölködés, de a megértés megtermett itt, a Mura vidékén.

Igen izgalmas része a regénynek, amely a *Felzabadosulás* fejezetcímet viseli. 1941 áprilisában megtörténik a visszacsatolás - megannyi magyar ember vágyát beteljesítve. A kocka fordul: a magyar hatóságok

most visszavágnak a korábbi sérelmekért. (Ami persze újabb sebeket ejt a másik oldalon.) Ebben a bizakodó helyzetben látogatják meg Kissék Budapestet, számos tapasztalattal gazdagulva. (Nem maradhat említetlen Zala György lendvai származása sem, a Hősök tere monumentális szoborcsoportjának alkotója nem tette lábát az elcsatolás után szülőföldjére.) Ismét kitágul az ország, lehet utazni Lendváról bármerre Magyarországra. Közben az újabb háború eseményei beárnyékolják a Kiss-család életét is. Józsi fiuknak be kell rukkolnia, az orosz frontra kerül. Az új barát, Fenyvesi ügyvéd sok tekintetben felvilágosítja Kiss Lászlót, de ő sem tudja elintézni, hogy egy kis hadimunkát ne kelljen végeznie Fehérváron. S jönnek a frontról a szomorú hírek, Kissék fia, József is elesik a távoli Oroszországban. S ismét fordul a történelem kereke: visszatérnek a jugoszlávok. S bár másutt, a Vajdaságban rettenetes a megtorlás, a védtelen magyar lakosság elhurcolása és kivégzése, itt szerencsésebb a helyzet. Ugyan itt is összegyűjtik a magyarokat, indoklás nélkül táborba, börtönbe hurcolják őket, az igazságtalan számonkérés mindig azokon csattan, akik ártatlanok. Erezzük, mennyire alaptalanok és vérlázítóak a jugoszláv katonai kihallgató tiszt vádjai, amikor Kissen kéri számon a betelepült szlovének elhurcolását... A regény az adok-kapok, a végeérhetetlen szenvedések körforgását villantja fel, az ördögi kört, amiből nem lehet kitörni. A vád pedig kivédhetetlen: „Magyarkodására felfigyeltek a becsületes emberek.” És ezek a becsületes emberek ismét agyba-főbe verik, hogy leszokjon a magyarságához való ragaszkodásáról. De mégis eltávozhat, azzal a fenyegetéssel, hogy „figyelni fogják...”. Hát így kezdődött a szocializmus korszaka a Mura-vidéken. Amit a leereszkedő vasfüggöny tett még elviselhetetlenebbé. Kiss László - a mura-vidéki „boldog ember” - nem adja föl, bár gyerekei szétszélednek, felesége

meghal, egyedül is gazdálkodik, a föld az ő élete, a mindennapi munka, a kötelesség hajta, de a kegyetlen időn ő se tud kifogni... Egy balesetben a lábát törí, s szlovén veje és lánya ápolja... A vegyes házasságban született gyerekek már nem tudnak magyarul, meg kell érnie, hogy kánizsai és muraszombati unokája nem érti meg egymást... A beteljesülő vég előtt még találkozik Magyarországra szakadt barátjával, Németh Andrással. Kettőjük párbeszéde a több napos látogatás alatt, mintegy összegzi ezeknek a zavaros évtizedeknek a summázatát... E summázat lehangelő és nagyon keserű... „Tudod - fogalmazza meg egy helyütt Kiss László - mi, kisebbségben rekedt magyarok olyanok vagyunk, mint a jégcsapok, amelyek az első olvadás után a háztetőről a föld felé merengenek. Törvényszerűen lassan elfogynak, vagy a földre hullanak és elolvadnak, akárcsak mi, elcsatolt magyarok... Létrejöttük pillanatában olvadásra ítéltettek. ...mi is lassan fogyunk, azaz olvadunk, aztán egyszer teljesen beolvadunk...”

A Kiss Lászlók sorsa elevenedik meg a realista, néprajzi elemekben is bővelkedő regényben, hitelesen és életszerűen ábrázolva. A kisebbségi lét hétköznapijainak tükrébe kényszerülünk beletekinteni, szembesülve a történelem kegyetlen fordulataival. Mégis, érzékelhetően felmagasodik ez a nevében is kis ember, aki a maga tisztaságával és emberségével vádolja azokat, akik ebben a megalázott helyzetében mindent megtesznek azért, bűnösnek érezze magát, mert vállalja és nem tagadja meg gyökereit. Vád- és védőbeszéd ez a regény, ötven év hányattatásairól, itt a történelmi Zala megyében, Alsólendva táján, s arról is szól, hogy a megbékélés a szomszéd népekkel csak akkor lehetséges, ha kölcsönösen bevalljuk egymás ellen elkövetett vétkeinket. Az áment csak akkor mondhatjuk ki - a megszenvedett múltra.

Talán a regény befejezése hagy némi kívánnivalót. Kiss László „összeomlása”, a felismerés, hogy többé nem létezik az a magyar családi és sorsközösség, amelyért annyi áldozatot hozott, elveszett, megsemmisült az összetartó kapocs. Ez a tragikus élmény végképp megfosztja őt küzdelmeinek értelmétől. A szívinfarktus méltó lezárását jelentené az ötven évnyi „boldog szenvedésnek”. Az utolsó bekezdés néhány mondata már fölöslegesnek hat, fellazítja a regény szövege tömörszerűségének hatását. S talán itt-ott a szituációk

túl direkttek, a párbeszédetek olykor didaktikusak, tudálékosak, mégis a regény epikai sodra kárpótol e hiányosságokért. Göncz László forró, szívmengető sorokban jelenítette meg történelmi tudását, s tán pesszimizmusának figyelmeztető intése szükséges ahhoz, hogy e „sarokba” szorult közösség megőrizze egyre értékesebb indentitását a régiók Európájában.

*Péntek Imre
(Pannónia Könyvek, 2003)*

EGY KISVÁROS A RENDSZERVÁLTOZÁS SODRÁBAN

Horváth József:
LENTI TÖRTÉNESEK II.

1990 után tömegesen jelentkezett igény arra, hogy települések - a legkisebb falvaktól nagyobb városokig - megírassák és összefoglaltassák mindazt, ami a múltjukban érdekes, izgalmas és mindezen túl bizonyítsák, demonstrálják, hogy eredetük nagyon régi időkre vezethető vissza, sőt fontos szerepet játszottak a térség történelmében. A jelentéktelen, kis falvak szerzői is megoldották e lehetetlennek tűnő feladatot, míg ott, ahol a levéltárak bőségesen kínáltak okiratokat, jegyzőkönyveket, leltárakat, igazán figyelemre méltó munkák születhettek. Ilyen szerencsés település a Zala megyei volt járási székhely, az egykori mezőváros, ma kisváros: Lenti.

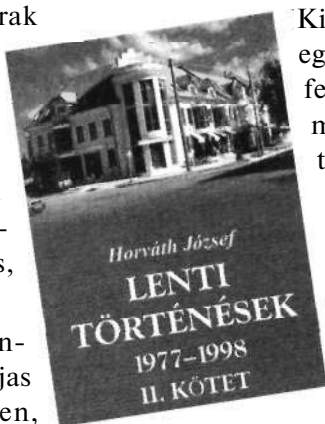
A város történelmi áttekin-tését Tantalics Béla nyugdíjas tanár dolgozta fel, két kötetben, míg az újkori történeteket Horváth József, ex-tanácselnök és polgármester foglalta össze, saját élményei, feljegyzései és sajtó-archívumok segítsé-

gével. Nagy dolog! - mondhatná erre egy kívülálló szemlélődő, azonban elolvasva a 365 illetve 250 oldalon köz-zétett krónikát könnyű szubjektívvé, és már-már szimpatizáló bennfentessé válni.

Az első kötet 1998-ban jelent meg, lényegében felöleli a szerző Lenti város élére történt megválasztásától, 1977-től a rendszerváltozásig terjedő időt, amelynek középpontjában a korszak Kiemelkedő fejlesztése és mintegy a térség idegenforgalma fellendítésének korszakos esemény-sora, a termálfürdő építé-sége áll.

A szerző 2003-ban jelen-tette meg a folytatást, amely a rendszerváltozástól az 1998-as választásokig kíséri figyelemmel a kisváros történeteit. A két kiválasztott korszak szinte öntörvé-

nyűen súlyozza is a témakört, mert amíg az első kötet lényegében a gazdasági fejlődést helyezi a középpontba, addig a második értelemszerűen a rend-

szervátozás helyi eseményeit emeli ki, és szemléletesen, kölcsönhatást keresve kapcsolja az országos eseményekhez. Az országos változások oly sok tanulmányban, könyvben, dokumentumfilmben megjelentek, de egy kisváros politikai, társadalmi forrongó mikrovilága ilyen részletességgel - a dokumentált tény-szerűségre építve, a szubjektív élményekkel átszóve - talán sehol.

Tisztáznunk kell már az elején, hogy a szerző régi bal oldali, ma is annak vallja magát, de azt is fontos tudni, hogy tanácselnöki és polgármesteri működése idején Lenti lendületesen fejlődött, sőt a termálfürdő fejlesztési program - ezt ellenlbasai is elismerik - az ő eltökéltségének és kitartó szervező munkájának az eredménye.

Zala megyében a rendszerváltás első szimbolikus jelentőségű megnyilatkozása volt, 1989 májusában egy aláírás-gyűjtés, az MSZMP első titkárának visszahívására az országgyűlési képviselői pozícióból.

Ezt követte a viharos megyei pártértekezlet júliusban, ahol a reform-kommunisták vették át az irányítást.

Érdekes ma olvasni a rendszerváltás utolsó parlamentjének talán utolsó országgyűlési pótválasztása körülményeit, 1989 szeptemberében. Az ellenzéki pártok már felálltak, mégis mindenféle szövetségekre tömörülve jelentek meg a választáson. Az eredmény már előre jelezte a későbbi országos választás várható végkimenetelét, győzött az MDF-esjelölt.

Nekem, aki kötődöm a településhez, felfokozott élményt nyújtott elgondolkodni azon, hogy az első szabadon választott parlamentbe, a helyi képviselő testületbe és a polgármesteri székbe ki mindenki pályázott. Egyrészt a nép többnyire jó érzékkel kiválasztotta az

arra méltókat, másrészt megtagadta attól a bizalmat, akire előtte tíz éven át tisztelettel és büszkén gondolt, mint saját fiára, hogy helyette egy távoli városból válasszon magának országgyűlési képviselőt.

Érdekes olvasmányok a helyi televízió archívumából kölcsönvett élő viták és beszélgetések idézetei. Felfedezhető már akkor a vitákban, hogy gyakorta, ésszerű érvek helyett felbukkant a mi a Tiszták, és ti a Bűnösök sarkosan kettéosztó, de ebben a kontextusban hamis minősítése. Mint minden településen, itt is az első képviselőtestületi üléseken felmerül nyolc utca nevének megváltoztatása. (Kun Béla, Ságvári Endre, Néphadsereg stb.) A téma komoly vitát kavart, a polgármester (a szerző) amellet kardoskodott, hogy - gyakorlati szempontok miatt is - maradjanak meg a régi elnevezések. Végül a testület úgy döntött, hogy meg kell kérdezni az érintett lakókat, akik végül csak 22%-ban voksoltak a változtatás mellett, tehát minden maradt a régiben, egészen napjainkig.

Fájdalmas fejezet a rendszerváltással csődbe került ipari érdekeltségek végjátéka, privatizációja és keserves átalakulása, de ugyanakkor ott lappang az optimizmus, az átalakított régiek feltámadásáról és a létrejövő újak biztató születéséről.

A könyv tanulságokkal teli, érdekes olvasmány. Nyelvezete gördülékeny, köznapi és jól követhető. Értékes és részletes látlet egy kisváros sorsfordító 21 évének konfliktusairól, küzdelmeiről, eredményeiről és jövőjéről.

Lackner László

*Kiadta: A Lenti és Vidékéért
Alapítvány, 2003.*